

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Johannis Meyeri S. Literarum Doct. & Prof. Uxor
Christiana Sive De Conjugio Inter Duos Deque Incestu Et
Divortiis, Dissertationes Tres**

Meier, Johannes

Amstelædami, 1688

Cap. IV. Lex Levitici XVIII. 18. duas uxores ducere vetat.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40272

XL. Ita vidimus maximum usum istarum legum Mosaicarum Exod. xxii. 16. 17. & Deut. xxii. 28. 29, quæ a Zeppero *Leg. Mo- saic. forens. Exposit. l. 1. c. x.* merito forensibus immutabilibus annu- merantur, quia principiis a natura inditis congruunt, & rationem habent immutabilem ac æternam, ne videlicet puellæ omiſſa vir- ginitate, & derelictæ prostibula fiant, terraque stupris inquine- tur; & quam quis contumelia affecit, eidem honorem per subse- quens matrimonii vinculum ut restituat. Hæc ratio a Sanctissi- mo, Sapientissimo & Prudentissimo Legislatore considerata, pro- cul omni dubio omnes homines ad earum observantiam semper commovere debet, consentiente Hen. Brouwero *de Jure Connub. l. 1. Cap. xxvi. §. 80.* Ideoque perperam nonnulli dicunt, Mosem non esse nostrum Magistratum, sed Judæorum in terra Canaan. Et male inquit glossa *Decr. v. Tit. xvi. l. 1. pœnam stupri secundum antiqua tempora* ibi contineri. Quasi eadem pœna nunc locum non haberet. Cum hujusmodi leges speciales non sint, terram Canaan respicien- tes, sed generales, ad nostram doctrinam quoque scriptæ. Ven- niam dabunt nostri adversarii, præcipue Ath. Vincentius, quod hac digressionem usus fuerim, quam ille instituit sæpissime inuti- lem. Quia plures casus matrimoniales explicare animum indu- ximus.

CAPUT IV.

Lex Levit. xviii. 18. duas uxores ducere prohibet.

Meditanti mihi leges Levitici xviii. de *Conjugiis. licitis*, sem- per crucem fixit comma istud 18. quod a nonnullis de duabus fororibus non ducendis, ab aliis autem de polygamia simultanea hic vetita explicatur. Diffimulare nolo, me hæcenus semper pe- pendisse in illorum sententiam, qui *sororem* strictè dictam intelli- gentes vertunt, *Mulierem ad sororem ejus ne assumito*. Sed postquam leges hæc interpretaturus omnia curatius inspexi & examinavi, argumentorum pondere convictus cum Karæis, quos sequuntur doctissimi Viri, Beza Tremellius & Junius, Rivetus, Piscator, Spanhemius, Coccejus, Heideggerus, Brouwer *de Jure Connub. l. 1. c. v. 17.* nec improbant auctores notarum Belgicarum, existi- mo polygamiam hic expressâ lege a Deo vetitam esse, quam ita verto *ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחיה Et mulie- rem (unam) ad alteram ne accipito angustia afficiendo, retegendo nu- ditatem*

ditatem ejus super hanc in vita ipsius. Cujus sententiæ & versionis sequentes dabo rationes.

II. *Prima est, quod conjugium cum uxoris sorore per analogiam jam fuerit prohibitum commate præcedente 16. Nuditatem fratris tue (uxoris fratris tui) ne retegito, nuditas fratris tui est. Quod repetitur Lev. xx. 21. Pari modo, nuditatem sororis uxoris tuæ ne retegito. Si non licet fratris defuncti uxorem ducere, excepto casu leviratus Deut. xxv. 5. Ergo nec uxoris sororem. Quia eadem est carnis propinquitas in uxore fratris, & in uxoris sorore; & similis ratio hic valet, quæ Lev. xviii. 16. ac eadem, quæ cap. xx. 21. quia est turpitudine uxoris, & res exterminanda, sive ob immunditiam abominanda. Siquidem gradus, non personæ tantum, sunt numerandi in Levitico. Secus enim matrimonium patris cum filia, & multæ aliæ absurditates inde sequerentur. Et rationes, quæ dantur comm. 7. 8. 10-17. æque valent in gradibus analogicis v. gr. commate 10. neptis prohibetur, ergo & nepos, & ipsa filia. Sicut Hebræi filiam per *וּמִן* *בְּ* argumentationem a minori ad majus prohibitam esse docent. Bechai in Leg. fol. 151. col. 1. nisi mavis filiam ad comm. 7. & 8. referre. Deinde hæc recepta apud omnes Decalogum interpretandi ratio & methodus est, quæ etiam obtinere debet in harum legum explicatione.*

III. Duo objicit Arcuarius contra hanc explicationem pag. 113. & 115. *primum ex Christiano Vigile, dicente, se non capere sequelam: Per analogiam v. 16. antecedente Sororis ad uxorem superinductio vetita est. Ergo verbis propriis prohibitam illam fuisse, non fit verisimile. Cum quod vitari oportet, expressa lege vetari potius conveniat, ut ab illis, quos obliget mandatum, cognoscatur. Respondeo, hoc fuisse glossema & interpretamentum Scribarum & Phariseorum, quod Christus rejecit Matth. v. ostendens plura in illis præceptis contineri. 2. Brevissimæ sunt leges Levitici, æque ac Decalogi, ideoque non facile ejusdem rei repetitio est admittenda. 3. Scortatio igitur non erit vetita, neque in vii. præcepto, neque in Levitici xviii. capite, quia expressa verba non extant. 4. neque hæc sola ratio nos jubet hanc legem ita explicare, sed plures eam expositionem exigunt, ut mox videbimus. Instat Christ. Vigil, *Supremum Legislatorem incestum cum patre non minus quam cum matre, mixtionem cum sorore matris non minus, quam cum sorore patris, eodem capite, verbis & versibus se subsequenter prohibere**

bere voluisse, quamvis prohibitio unius virtualiter & analogice prohibitionem etiam alterius dicat. Resp. 1. Si eadem sit ratio, cur ergo lex commate 18. contenta non statim subjungitur legi de fratria com. 16. quemadmodum incestus cum patre & cum matre uni commati includitur, & interdictum de mixtione cum sorore matris commate 13. mox subnexum legimus interdicto mixtionis cum sorore patris com. 12. 2. Cur non eadem rationes prohibitionis dantur æque commate 16. & 18. ac commate 7. & 12. 13. si hæc interdicta cum illis sint comparanda? 3. Incestus parentum & eorum, qui loco parentum, magis est vitandus, ideoque ille magis expressus esse videtur, quo sibi homines diligentius ab eo caverent.

IV. 2. Objiunt apud Arcuarium p. 115. se nondum videre, ubi præceptum de sorore uxoris non ducenda contineatur; in versu 16 dici quidem de fratria, atque ita de conjugata, illam autem ad adulterium pertinere, adeoque ad VII. præceptum; unde nequaquam sit concludendum, viro sororem uxoris, quæ vacua sive cœlebs, ducere non esse licitum. Resp. Quasi vero illic fratria, vivente marito, solummodo sit vetita, cujus prohibitio evidens erat ex VII. Decalogi præcepto; & non præcipue, fratre mortuo, sicut legem illam tam Judæi, quam Christiani interpretantur, & Targum Uzielidi tributum expresse addit בחיי אחיך נבין ונתר מותרה אין אית ליה בנן *vivente fratre tuo; nec post ejus mortem, si liberos reliquerit.* Plura objicit Bucholzerus, in tractatu, quo defendit uxoris sororem post mortem licitam esse, quæ nos suo loco & tempore examinabimus.

V. Secundo phrasis & voces Hebrææ אחות אל אשה ifchah el achotah (quæ vertuntur *mulierem ad sororem ejus*) etiam alibi in Scriptura præter hunc locum, septies eo sensu occurrunt, ut significant *unam ad alteram, vel sociam unam ad alteram* Exod. xxvi. 3. 5. 6. 17. ubi LXX. אחות אל אשה vertunt ἐτέρα τῆ ἐτέρα *altera alteri.* Textus Samaritanus אחת אל אחת & versio Samarit. חרה לגו חרה *una ad alteram.* Targum Onkelosi & Uzielidi tributum חרא עם חרא *una cum alia.* Syrus בחרא בחרא *una in altera.* Commate 5. vertunt LXX ἀλλήλους εἰς ἐκάστην *ad invicem, ad unamquamque.* com. 6. ἐτέραν τῆ ἐτέρα com. 17. ἕτερον τῶ ἐτέρῳ *unum alteri.* Onkelos חר לקביל חר *una e regione alterius.* Ezek. i. 9. Targum Jonathani tributum habet חרא לקביל חרא *una ex adverso alterius.* Syrus חר חר *altera cum altera.* Arabs بالآخر بالآخر *altera cum altera.* comm. 23. LXX ἐτέρα τῆ ἐτέρα

altera alteri. Targum Pseudo-Jon. חרָא לקביל חרָא, uti ante. Ezek. III. 13. LXX. vertunt ἐτέρα πρὸς τὴν ἐτέραν *altera ad alteram.* Pseudo-Jon. & Syrus חרָא חרָא *altera cum altera.* Arabs آخر آلي *alterum in alterum.* Omnibus istis in locis extra controversiam phrasim illa, *mulier ad sororem ejus*, notat *unum ad alterum*, sive *unam ad alteram*. Ergo saltem in S. Scriptura, fatentibus omnibus interpretibus, eadem phrasim hoc significatu occurrit. Utrum hoc loco ita possit sumi, disquirendum est. Regula enim hic locum habet, verba Scripturæ valent, quantum valere possunt, nisi quid obstet. Possunt hoc verba significare, modo nihil obstet huic significatui & interpretationi.

VI. Dicat aliquis, huic obstare, quod phrasim אשה אל אחותה *altera ad alteram*, sensu metaphorico, de rebus inanimatis, ratione destitutis, in S. Scriptura quidem occurrat, nusquam autem de quibusvis fœminis vel uxoribus, nulla consanguinitate junctis? Respondeo, cum in Exodo jam occurrat illa phrasim, de re inanimata licet, qui liber antecedit Leviticum, quidni hic de re animata idem cogitemus? Cum ex eo, quod, qui unius gentis & originis sunt, fratres & sorores vocantur, etiam res inanimatæ, quæ similitudinem quandam invicem habent, אחיות *sorores* dicantur. 2. id nullum dubium habet, quod אחות *soror* non semper *uterinam sororem* denotet, ut videre est Gen. XII. 19. XX. 2. 5. 12. XXVI. 7. 9. sicut masculinum אח *agnatum* Gen. IV. 12. 14. gentilem Lev. XXV. 16. & quemlibet proximum significat Levit. XIX. 17. 3. Quid obstet, quo minus phrasim illa in fœminino אשה אל אחותה *una ad alteram* de animatis & ratione præditis usurpetur, æque ac phrasim eadem in masculino איש אל אחיו *vir ad fratrem suum*, denotat *unum ad alterum*, Exod. X. 23. Lev. XXV. 14. Num. XIV. 4. 2 Reg. VII. 7. Jer. XXV. 26. XXXI. 34. Ezek. XXIV. 23. XXXIII. 30. Jesa. III. 5. XIX. 2. Similis phrasim est איש לאחיו Gen. XXVI. 31. & juraverunt איש לאחיו *vir fratri suo*, id est *alter alteri*. Nam Abimelech, Achuzath & Picol non erant Isaaci fratres.

VII. Tertio, adjuncta ratio, scilicet לצרור *ad laceffendum* vel *angendum* uxorem priorem, generalis est, & ad polygamiam simultaneam æque pertinet, ac ad matrimonium duarum sororum, Gen. XXXI. 50. אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי *Si afflixeris filias meas* (dicit Laban ad Jacobum) & *si assumpseris mulieres præter filias meas*. Afflictionem explicat de assumendis mulieribus præter jam ductam, sive præter intentionem Jacobi ductas. Tunc enim

enim altera uxor murmurat & affligitur, cum altera superinducitur, siue sit soror Gen. xxx. 1. siue quæcunque alia 1 Sam. 1. 6. Quemadmodum illi ipsi interpretes, qui de sorore hunc textum exponunt, hoc accidere inter plures uxores, & ad polygamiam quamvis extendi posse, fatentur. Lxx reddunt ἡ ἀντιζήλον *ne accipias pellicem*; quæ est concubina alicujus viri habentis uxorem, ita dicta, quod *pelliciat* & decipiat virum, separando eum ab uxore sua & ad se trahendo. Rabbi Menachem Raknati exponit מַצְלָה דֵּי רִשְׁמִי *fasciculo & ligatione*, quod dux sorores velut fasciculus non sint habendæ. Quæ similitudo optime quadrat pluribus uxoribus simul ductis.

VIII. Quarto, restrictio ad *vitam ejus* (חַיָּוּתוֹ) docet, legem de sorore non esse intelligendam, quia eam nunquam ducere licet, sicut supra vidimus ex commate 16. sed aliam uxorem defunctæ uxore ducere licitum est. Recte sic argumentatur Bucholzerus, si lex de sorore intelligatur, Quicumque prohibetur accipere uxorem ad ejus sororem, *ad laessendum*, eo casu, quo angustiam pati possit, *in vita ejus*, ille non prohibetur pure & simpliciter, universaliter, & generaliter etiam post mortem; vel, Quicumque tantum prohibetur ducere uxoris sororem una cum uxore, is non prohibetur eam ducere, uxore non amplius vivente, item, Ubi cessat causa prohibitionis, nempe angustia uxoris viventis, ibi cessat ipsa prohibitio. Atqui mortua uxore cessat causa. Ergo. Hic mirum in modum sese torquent Mich. Avemannus, adversarius Bucholzeri, cæterique Interpretes, legem hanc de uxoris sorore exponentes: sed ut ingenue dicam, quod res est, nihil solidi reposuerunt, aut reponere potuerunt ad illa argumenta

IX. Gravissimi Theologi a Dedekenno & Gerharo *Thef. Consil. & Decis. vol. III. Sect. 11.* citati ad illam difficultatem respondent, negari non posse, hanc prohibitionem pertinere ad uxoris adhuc viventis sororem, sed ex eo colligi non posse, post mortem permissum esse, sororem ducere. Quia ex eo, quod scriptum est, non sit temere colligendum, quod non est scriptum. 2. quia a contrario non semper firma ducantur argumenta. 3. quia clausula illa non sit restrictiva, sed exaggerativa. 4. quia ex aliis legibus contrarium colligatur. Cessare unam rationem, concedunt, in prohibitione speciali expressam, sed non alteram in prohibitione generali versu 6. & in prohibitione speciali v. 16 de fratria non ducenda expressam: Illa clausula in specie quidem, & maxime prohiberi si-

m ul-

multaneam polygamiam cum duabus sororibus; illum tamen, qui ducat successive duas, licet non agat contra hanc specialem prohibitionem, agere contra generalem v. 6. & specialem illam v. 16.

X. Nihil hic regerunt Doctissimi Viri, ut cum pace eorum hoc dicam, nisi quod prohibitum sit ducere sororem post mortem uxoris, non hac, sed aliis legibus. Id est quod nos urgemus, & cum ipsis contra Bucholzerum aliosque tenemus. Atque ita recte ratiocinatur Ayemannus: Quicquid non aufert propinquitatem inter fororium & uxoris sororem, id non potest esse causa permittens matrimonium cum defunctæ uxoris sorore. Atqui mors uxoris non aufert illam propinquitatem. Ergo. Illud procedit ex commate 16. minime vero ex 18. quia ibi mors causa est permittens matrimonium cum persona, de qua agitur. Alii alia quæsierunt effugia, *דו נחיה* non ad uxorem, sed sororem esse referendum, nempe *quamdiu vivit soror*, id est, nunquam; alii ad vulgatam regulam confugiunt: exclusiva temporis antecedentis non semper infert inclusivam temporis sequentis, sed adjecta illa exclusiva sæpius simplicem negationem continet, ut 2 Sam. vi. 23. Matth. i. 25. *עד עולם* donec i. e. nunquam. Sed J. Gerhardus, Celeberr. Theologus, qui non de polygamia, sed de sorore legem præsentem exponit, neque illam ut coactam, neque istam explicationem probat. Ayemannus in accentu *Athnach* suæ causæ præsidium quærit, post verba, *uxorem ad sororem ejus ne assumito*, posito, ante clausulam, *in vita ejus*; qua ipsa putat non restringi universalem prohibitionem, *sororem uxoris tuæ non accipies*, (ibi enim distinctionem factam esse per accentum) sed exaggerari tantum præcedentia. Ast acute ei respondet Bucholzerus ex *Buxtorffii Thes. Gram.* p. 559. illum accentum minori distinctioni sæpe intervire, ut Gen. i. 1. Lev. xviii. 11. 14. 19. & quæri adhuc, an a Mose sint accentus. Ideoque, hanc clausulam pro ratione habendam, qua propositio vel declaretur, vel limitetur, vel restringatur, vel explicetur, vel determinetur, me iudice, optime defendit. Quamvis, ut dixi, ex commate 16. contra Bucholzerum & similes istius matrimonii cum sorore defunctæ uxoris patronos, sit agendum.

XI. Vim consecutionis, si prohibita sit soror, propter angustiam, *vivente uxore*, ergo post mortem licita est, vidit etiam Abulensis; nam, inquit, tunc non accipiuntur duæ sorores ad anxiam,

xiandum, quia una non potest alteram contristari, cum altera earum mortua fuerit. Addit: hoc autem secundum Judæorum ceremonias servabatur, ut posset vir accipere duas sorores in uxores successive, & hoc quia Deus dispensabat. Nunc autem apud nos non est talis observatio, quoniam omnis affinitas impedit matrimonium, nec est aliquis gradus, in quo contrahatur. A quo non absimilis est C. Jansenius, *quod addit, ajens, ea vivente, satis indicat, se id permittere mortua uxore, secus quam de duobus fratribus respectu ejusdem uxoris statuerat. v. 16. cum tamen eadem plane sit propinquitas.* Sed quæro, cur apud nos non observetur, quod Deus hic præcepit, & a Judæis observari voluit? si eadem sit propinquitas v. 16. & 18. cur diversa prohibitio? cur vivimus secundum hæc leges, & cur morales vocantur, si olim Deus hoc observari noluerit a Judæis, quod fuit morale & commune, neutiquam speciale, istum populum & istam politiam concernens; ubi nulla ratio dispensationis? Vel ergo adhuc debet de sorore tantum vivente uxore, intelligi, vel de duabus uxoribus non ducendis.

XII. Frustra igitur objicit Arcuarius pag. 115. non posse ab antipolygamis urgeri clausulam istam, *vivente ea*, cum probari nequeat, tunc defunctæ uxoris sororem ducere prohibitum fuisse; contrarium doceri in lege Judaica, sicut videri possit apud Hotting. l. 206. R. Levi Barzelon. Supra enim ostensum est, matrimonium cum viventis fratris uxore non solum prohibitum esse lege affinitatis, sed lege illa universali, quod non liceat alicui ad alterius uxorem accedere, sub poena mortis Lev. xvi 11. 20. xx. 10. Post mortem autem v. 16. præcipue prohibetur, quando nihil est, quod impediatur foedera conjungenda inter aliquem & uxorem fratris sui mortui, nisi jus affinitatis contractæ. Eadem ratio est sororis post mortem. Quod suo tempore ad Levit. xviii. probabimus.

XIII. Quinto, non dicit Moses ערוה אחותך לא תגלה *nuditatem sororis uxoris tuæ ne retegito*, sicut commate antecedente 16. ערוה אחותך לא תגלה *nuditatem uxoris fratris tui ne retegito*; & reliqua commata incipiunt, ערוה אשת אבך *nuditatem patris tui*, ערוה אשת אבך *nuditatem uxoris patris tui*, & ita porro. Unde evidens est non esse ejusdem generis cum reliquis præceptum, consanguinitatem vel affinitatem prohibens. Sexto, neque etiam dicitur: אחות אל אשתך *sororem ad uxorem tuam ne accipias*, sed simpliciter אשה אל אשתך *uxorem ad sororem ejus* (unam uxorem ad alteram) ne accipias, phrasi, quam supra de duabus rebus usurpari ostendimus.

D d

XIV. Septimo

XIV. *Septimo*, In incestuosis nuptiis semper allegantur jura consanguinitatis vel affinitatis & rationes prohibitionis, com. 7. *mater tua est.* com. 8. *nuditas patris tui est.* com. 9. coll. cum Levit. xx. 17. *probrum est.* com. 10. *nam nuditas tua sunt.* com. 11. *soror tua est.* com. 12. *propinqua patris tui est.* com. 13. *nam propinqua matris tue est.* com. 14. *amita tua est.* com. 15. *uxor filii tui est.* com. 16. *nuditas fratris tui est.* com. 17. *proxima ejus sunt, scelus est.* Atqui ratio & jus consanguinitatis vel affinitatis in hoc commate 18. & sequentibus non allegatur. quæ tamen allegari debuisset, æque ac in reliquis interdictis, si de sorore intelligi deberet. Ergo non immerito concludimus, hic alterius generis sequi prohibitiones, & priores de nuptiis incestuosis, seu gradibus consanguinitatis ac affinitatis, esse expeditas, sicut revera omnes, quæ sequuntur, diversæ sunt. Atque ita procedit argumentum Bucholzert celeberrimi Jcti contra Avemannum (etsi non probemus ejus sententiam, licitum esse sororem uxoris defunctæ ducere) *Ubi diversa sunt rationes prohibitionis matrimoniorum. ibi etiam diversi sunt casus. Atqui in ante dictis matrimoniorum generibus sunt diversæ rationes. Nam ratio prohibitionis cum fratris uxore est, quod nuditas fratris est, nuditas mariti defuncti; sed sororis prohibitionis ratio est, ne affligatur.* Nos loco tororis solummodo vocem *uxoris* ponimus, atque ita nostrum facimus istud argumentum, totoque genere differre censemus ista præcepta; Quia hic quidem illiciti concubitus prohibentur, non autem incestus, propter consanguinitatem vel affinitatem.

XV. *Octava* ratio est, quod hanc expositionem exigit ordo præceptorum. Si de torore hoc intelligendum foret, non hic demum collocatum fuisset, sed statim comma 16. excipere debuisset, tanquam similis prohibitio, quemadmodum incestum cum patre & cum matre com. 7. & cum sorore patris ac sorore matris comm. 12. 13. conjunxit. Hic vero ad calcem omnium nuditatem, sive incestuolarum nuptiarum, rejicitur.

XVI. *Nona* ratio, quia si hic textus de sorore explicaretur, nusquam in lege diserte interdiceretur digamia, nisi regi Deut. xvi. 17. cum tamen ex verbis prophetæ Malach. ii. Christi Matth. xix. & Apostoli i. Cor. vi. 15. & vii. liqueat, eam esse prohibitam. Neque id obscure innuitur, ex mente gravissimorum Auctorum, in *Targum*, quod *Jonathani* tribuitur, ad *Ruth*. iv. 6. Ubi dixit redemptor: *לית אגא יכיל למפרוק לי על ראיח לי אתחא לית לי רשו למכב אוחרניחא עלה דלמא*
תי

תהי למצי בתי אדא מחבל ית אחסנתי פרוק לך את ארום דליה לך אתתא ארום
: לית אנא יכיל למפרוק. *Ego non possum redimere mihi, quia jam est mihi
uxor; Neque est mihi facultas accipiendi aliam super eam; ne forte in-
de contentio oriatur in domo mea, & ne corrumpam possessionem meam:
redime tu tibi, quia tu non habes uxorem, & ego redimere nequeo.* Et si
Doctissimo Seldeno verba illa non jus aliquod unicam duntaxat
ducendi, aut plurium simul confortii interdictum aliquod, sed
domestica tantum incommoda respicere videntur. *Ux. Ebr. I. Cap.*
1x.

XVII. Decimo hanc sententiam inter Hebræos confirmant *Ka-
rai*. Reliqui Judæi suæ hypothefi inserviunt & perversæ consuetu-
dini patrocinantur, quam Christus redarguit Matth. XIX. 4. 5. id-
eoque Auctori *Peschiba* f. 24. minime assurgimus, tradenti ad i-
stam legem שאמר שתי נשים בעלמא אמרות בידוע שאין להם לא דת לא חוק
שהרי כמה צריקים נשאו שתי נשים כגון אלקנה ודוד ושלמה וכדברי הימים כמה בשתי נשים
*Quicumque dicit, binas simul uxores esse interdictas, notum sit eum
nec morum, nec juris esse peritum. Nam multi justi acceperunt binas u-
xores sicut Elkana, David, Salomo. Et in libro Chronicorum multi
memorantur, quibus bina uxores.* Supra enim vidimus, ex eo, quod
justi binas acceperint uxores, neququam sequi, eas non esse in-
terdictas. Exempla illa postea examinabimus.

XVIII. קראים *Karai* dicti sunt quasi *Scripturarii*, quod relictis
traditionibus solam Scripturam reciperent; a Sadoco, primo sectæ
auctore Sadducæi olim appellati, a quorum doctrina tamen hodie
secesserunt. Hi igitur ut in aliis dogmatibus, ita etiam in rebus ma-
trimonialibus differunt a reliquis Judæis, & leges illas Levitici
XVII. XX. secus exponunt, ac alii interpretes Judæi & Christia-
ni, neque prohibitionibus incestus annumerant hoc comma 18.
Lev. XI 1x. quæ sententia ab aliis ut hæretica damnata est. Missis
alii Karæorum Scriptis, quorum plenissima est Instructissima
Bibliotheca Leidensis, ex rarissimo in Christianis Bibliothecis libro,
Constantinopoli impresso, a *Rabbi Elia filio Mosis Karæo* edito, cui
titulus est אדרה אליהו *Adderet Eliahu* (in catalogo Bibl. Leidensis
num 20. in fol. *Excusi Legati Warneriani* male appellatur ספר ישר *Liber
recti*, qui quidem in ejus titulo citatur, sed cujus auctor est *Rabbi
Ieschua.*) hujus legis expositionem proferre nihil visum est, & ob
raritatem libri & ob varias variorum opiniones, ab Elia circa hujus
legis interpretationem allegatas.

XIX. Verba ejus in נשים כרר ita habent: בניאור הפרק החמישי

הנשים החמש שזכרנו וכל התלוי בהן עכשיו נדבר באלה החמש נשים כי כבר ביארנו דיני העריות במקומם ונתחיל בניאור מאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וגומרי ונאמר שבטעם מלת אחות נחלקו החכמים מהם אמרו שהם אחיות ממש ואלה הם בעלי הקבלה וקצת מהקראים ואם הוא באופן אחר: כי בעלי הקבלה אמרו שהן שתי אחיות שנשאו לשני אחים ונפלה האחת ליבום לבעל אחותה ואמרו אף על פי שהוא בחיוב ליבמה לא יקחנה ופרשו מלת לצרור לא צרור לא היא ולא צרתה וצרת צרתה מן כפל ריש לצרור כפי מה שפירשו אמנם קצת מן הקראים אמרו אף על פי שהן אחיות אמיתיות לא למדנו הכתוב לא צווי ולא התר ומה שהתנה עליה בחייה אין הטעם שאחר מותה תהיה נותר אלא אסור אחות אשה בחייה הוא מן הכתוב ולאחר מותה מן הדקדק שהוא אסור שני שארים לגוף אחד.

ומהם אמרו שאינן אחיות ממש ואלה הם בעלי מקרא ונס אלו נחלקו מהם אמרו אחיות שאולות ומהם אמרו שהן קרובות ומהם אמרו אחיות ביניקה ומהם אמרו אחיות בדין אמנם שאינן אחיות ממש והידוע מן גזרה שוה מן הכתוב כי אחרי שהכתוב אסר שני שארים לגוף אחד במאמר ערות אשה ובתה לא תגלה דין לקחת זה המשפט על כללו בכל שיהיו שני שארים אסורים לגוף אחד ושתי האחיות הן שני שארים ואסורות לגוף אחד לעולם בין בחיים בין במות וכן אסורה מקל וחומר שאם הודדה שהיא בת אבי האב אסורה האחות שהיא בת אבי לא תהיה באסור ואסור אשה על אשה יצעור על בעלה ואלו היו אחיות ממש ואסורין ממש ועוה היה מזכיר עונש הבא אליהן בפרשת קדושים כאשר הזכיר עונש שאר העריות ועוד שלא הזכיר בסדר לשון העריות לומר ערות אחות אשתך לא תגלה או ערות אשה אל אחותה לא תגלה.

אם כן לפי הנראה שאינן אחיות עד שיהיה משפטן כמשפט אסור עוה אמנם שאינן אחיות שאולות או אחיות קרובות או אחיות ביניקה זה מבואר ממשמע פשט הכתוב בזה הפסוק לא לפי מה שפרשו הם שזה הפסוק נאמר לאיש שלקח קרובת אשתו או אחותה ביניקה בעבור צרור כי לפי זה אם יקח אשה אחרת וזולת אלה לאופן צרור מותר לו וזה לא יתכן כי הכתוב נתן דרך על צד החמלה אפילו לבעלי חיים בענין השחיטה כל שכן לאדם שהוא תכלית זה העולם השפלי ולכן אמרו כלל החכמים המפורסמים שזה הפסוק נאמר לשתי אחיות בדין וגזרו אומר מזה הפסוק שאסור לאדם לקחת אשה על אשתו לאופן צרור והטעם לגרוע מחקה הראוי לה לפי עונתה רוצה לומר שיוסף על האחת מחברתה אלא תהיינה שתיהן במדרגה אחת והצרור הנה הוא צור העונה מענין ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות לא צרור קנאה כי לפי זה היה ראוי למנוע בכלל לקחת אשה שנית כי מתי תהיה האשה מפויסת בלקחת אשה שנית שלא היה לה צרור הקנאה והנה מצאנו כי תהיין לאיש שתי נשים והנה לפי זה צרור העונה הוא אסור כל זמן ששתיהן תחת כנפיו אמנם אם יקדש האחת לא יהיה עובר משום צרור כי לא מנע חקה בעבורה אלא אפילו בלתי היה מונע אמנם אם יגרשנה בעבור נשיאת השנייה יהיה עובר כי זה מבואר שהוא בעבור צרור ולכן לא יהיה הקנין תופש כי הוא על זולת מכוון הכתוב ונזכר יחד עם אסור הבא על אשת איש שאין הקנין תופש והנה בחייה יהיה האסור משום צרור אמנם אחר מותה אין צרור ולכן אמר עליה בחייה לא שיש לה צרור אחר מותה הנה לפי זה לא אמר עליה בחייה אלא כדי שלא יהיה זה אסור עולמית לא זולתו ואמר החכם רבינו יפת שאלה אחיות בדין וכתוב עליה בחייה מנעו ולא אחרי מותה ואם היתה שמה כל ימיה ואם היתה זקנה ואם גשתגעה כל ימי היותה בחיים ואינו מותר

מותר לקחת עליה אשה בחייה למען צרור כי לא יקרא אחרי מותה צרור עד כאן דברי
 סוף דבר מותר לישראל לקחת נשים כמה שירצה לא לאופן צרור והטעם להיות
 צרור בעונה על שיוסף בשנית ולגרוע מהראשונה אלא להיות מספר העונה בכל
 בשוה וכן בשאר דברים כגון שאר וכסותה ובעלי הקבלה אמרו שלא ישא אדם
 יתר מארבע נשים אף על פי שיש לו ממון רב כדי שהגיע להן עונה פעם אחת
 בשבועי ופה דקדקו הלא תראה ליעקב אבינו שהיו לו ארבע נשים לא לפי דעה
 האומרים שמאמר לא תקח מופסק והטעם שלא יקח כל עקר צרה לאשתו מפני שמלת
 לצרור מקור והטעם צרור העונה לא שם ואמרו החכמים שמי שאשתו עקרה וירצה
 לולד ימתין עשר שנים ואחר כן ישא אחרת ככתוב ויהי מקץ עשר שנים לשבת
 אברם בארץ כנען ואפילו בעבור צרור כי זולתי צרור מותר לו לקחת שנית אפילו
 מהשנה הראשונה ואם ירצה לגרש מגרש ואינו מתחייב לה מוהר מאוחר ואם העכוב
 ממנו משלם מוהרה ומגרש אפילו שלא ברצונו אמנם אם ירצה בוונה ככתחלה לא
 יוסף באחת על האחרת כמה שחייב ולא יכריח אותה לשכון בחצר אחת וכל שכן
 בבית אחת כי יהיה לה צרור

XX. Quæ in Latio ita sonant: Hoc capite quinto quinque mulieres, quarum mentionem fecimus, & quacunque inde pendent, expicere aggredimur, postquam jura denudationum, sive incestuosarum nuptiarum, suis locis antea interpretati sumus; exorsuri a declaratione dicti illius (comm. 18. Lev. xiix.) Veischah el achotah ne assumito ad affigendum, & cetera. Dicimusque, quoad sensum vocis אחות achoth disputare & discrepare Sapientes. Quidam illorum dicunt, quod sint sorores absolute, & illi sunt Traditionales seu Talmudici, & nonnulli Karaim, alio licet modo. Nam Traditionales dicunt, quod sint due sorores, quæ nupserint duobus fratribus, quarum una incidat in levirationem s. affinitatem mariti sororis suæ: consentque, quod quamvis ille teneatur leviratione, tamen eam ducere non debeat; & explicant vocem לצרור de afflictione, qua hæc non fit afficienda, neque amula ejus, neque amula adversaria ejus, ex duplicatione literæ resch, in voce לצרור, juxta id, quod explicuimus. (de quo agunt Talmudici initio fevammoth.) Sed vero nonnulli Karæorum dicunt, quod quamvis sint veræ sorores, Scriptura tamen nos neque præceptum, neque permissionem docuerit. Et conditionalis locutionis, in vita ejus, nolunt esse sensum, quod post mortem ejus sit licita, sed prohibitionem sororis uxoris, in vita ejus, volunt extare in Scriptura; post mortem ejus autem prohibitam esse per argumentationem, qua prohibeat duas propinquas uni personæ.

Quidam autem illorum (Karæorum) dicunt, quod non sint sorores absolute dictæ, illique sunt Scripturarii. Qui iterum inter se disputant. Quidam iradunt, quod sint sorores analogicæ, sive metaphoricæ dictæ, alii autem volunt, quod sint propinquæ; quidam dicunt, quod sint sorores

sorores in lactatione (unam nutricem habentes) quidam sorores in jure volunt (quales Lev. XIIX. 11.) non tamen sorores absolutas vel veras. Et hoc evidens est per argumentum a pari ex Scriptura desumptum. Etenim postquam Scriptura uni persona duabus propinquis interdixit, in illo dicto (comm. 17.) Nuditatem mulieris & filiae ejus ne retegito, jus didicisti, hanc esse regulam generalem, ubique observandam, quod duo propinqui sint prohibiti uni persona. Atqui duae sorores sunt duae propinqua uni persona prohibita, idque semper, non modo in vita, sed etiam post mortem. Atque ita prohibetur soror argumento a minori ad majus. Quod si enim uxor patris, filia avi mihi prohibita est, nonne soror (uxoris) qua est filia patris mihi erit prohibita? prohibitio enim uxoris supra uxorem transit ad maritum ejus. Et si essent sorores verae, & veritate ratione nuditatis, Scriptura etiam poenam, quae hosce transgredientes maneret, commemorare debuisset in Parascha Kedofchim (Lev. xx.) sicut commemoravit poenam reliquarum nuditatum. Praeterea non refert eas isto ordine & stylo, quo incestus sunt relati, ut dicat, nuditatem sororis uxoris tuae ne retegito; aut, nuditatem uxoris ad sororem ejus ne retegito.

Satis igitur apparet, non esse in textu sorores, ut inde concludatur jus, quale est nuditatum. Neque tamen etiam sunt sorores analogicae, aut sorores propinqua, aut sorores ex lactatione. Quod satis evidens est ex sensu literali hujus textus. Adeoque non valet eorum (Sapientum) expositio, qui hoc comma intelligunt de viro, qui accipit propinquam uxoris suae, aut sororem ejus ex lactatione, propter *וַיִּזְנוּ*. Nam juxta hanc sententiam, si acciperet uxorem aliam praeter illam per modum Zeror, foret ei licitum. Quod tamen aequum non est. Siquidem Scriptura hic viam & modum ostendit per indulgentiam, qua etiam vitur erga animalia bruta in negotio mactationis, multo magis erga hominem, qui finis & scopus est hujus mundi inferioris. Ideoque omnes celebriores Sapientes hunc versus intelligunt de duabus sororibus in jure, atque ex hoc textu concludunt, homini vetitum esse accipere uxorem supra uxorem suam, per modum angustiae, ne diminuatur statutum, quod ei secundum debitum suum conjugale convenit; hoc est, ne adjungat aliquam socia majorem seu magis dilectam, sed ambae sint aequales in pari gradu constitutae. Angustia enim est angustia debiti conjugalis, ex loco (2 Sam. xx. 3.) erant lacerantes usque ad diem mortis ipsarum, viduae vivae; non autem angustia zelotypiae, quia propter hanc generaliter debuisset prohiberi, ne acciperentur

siperetur uxor secunda. Quando enim uxor contenta & quæta est, si duxeris uxorem secundam, ut non sit angustia zelotypiæ? Atque ita reperimus (Deut. xxi. 15.) Si fuerint alicui duæ uxores. Ideoque angustia debiti conjugalis est prohibita, quamdiu illa due sunt sub alis ejus. Si vero desponsaverit sibi unam, non transgreditur respectu Zeror angustia, quia non denegat statutum tempus propter eam, sed præter eam id etiam inhibere & denegare potest. Si vero expellat eam, propter ductam secundam, tunc transgredietur. Hoc enim manifestum est quod fiat propter angustiam. Ideoque non erit jus apprehensionis sive possessionis, quia hoc est præter Scripturam intentionem, & simul refertur & jungitur cum prohibita uxore alterius viri, in qua etiam non est jus possessionis. Est autem in vita ejus prohibita, propter angustiam, sed post mortem ejus non est angustia; propterea dicit, super eam, in vita ejus, non quod ei sit angustia post mortem. Adeoque non alio sensu dicit super eam, in vita ejus, nisi ut ostendat hoc non esse prohibitum in perpetuum. Sapiens Rabbenu Iaphet dixit, illas sorores esse in jure; & super eam, in vita ejus, Scripturam prohibere, non post mortem ejus: etiamsi sit polluta omnibus diebus suis, aut vetula, aut vesana, quamdiu vivit, non licet super eam in vita ejus, uxorem accipere propter angustiam. Nam post mortem ejus non vocatur Zeror angustia. Hucusque verba ejus.

Summa rei est, Israelitis licitum esse uxores ducere, quot velint, modo id non fiat per modum Zeror angustia. Ratio est, quia angustia consistit in debito conjugali, cum addit aliquid secunda, & diminuit prima. Sed numerus debiti temporis conjugalis in omnibus illis equalis esse debet, quod observetur etiam in rebus cæteris in victu & amictu. Talmudici dicunt, neminem ultra quatuor uxores ducere debere, quamvis valde dives sit, ut ad eas debitum conjugale semel una hebdomade perveniat. Quod pulchre & accurate explicuerunt. Quemadmodum vides Jacobum patrem nostrum duxisse quatuor uxores. Non juxta eorum opinionem, qui docent, quod dictum, ne accipias, sit per accentum divisum, ut hac ratione non accipiat totaliter & universaliter uxoris suæ amulam; quia לזרור li-zror est infinitivus (qui præcedentibus cohæret, & significat debitum conjugale) non nomen. Sapientes etiam docent, quod qui uxorem habet sterilem & tamen desiderat liberos, expectare debeat decem annos, & tunc aliam ducere queat, secundum id, quod scriptum legitur (Gen. xvi. 3. & accidit a fine decem annorum, ex quo habitavit Abram in regione Canaan; licet transgrediatur Zeror, Quia sine zeror angustia, ei licitum est secundam accipere, etiam a primo anno. Quod si velis

si velit expellere, expellat: neque tenetur ei dare posteriorem dotem. Si impedimentum siue retardatio prolis sit ab eo, dotem ei persolvat & expellat, etsi ipse nolit. Si vero velit in conjugio eam retinere, sicut ante, non addat uni aliquid super alteram, quod tenetur prestare. Neque cogat eam, ut habitet cum ea in uno atrio siue pradio, multo minus in eadem domo, quia angustiam ipsi pariet.

XXI. Negat nobiscum Elias Karæus Lev. xvi 11. 18. agi de fororibus proprie dictis. At perperam צרר afflictionem seu angustiam restringit ad tempus statum concubitus, non restringente Scriptura, sed ad totum debitum conjugale, ac Zelotypiam extendente, quam concedit semper inter duas vel plures uxores habere locum. Sed auctor *Peschicha Zor.* eos innuit Karæos, qui binas simul uxores absolute in vita, sine ulla limitatione interdictas volunt.

XXII. CI. Druſius ad Lev. xvi 11. 18, referens, *Karæorum expositionem renovasse Trem. & Junium*; si recte, quærit, cur tot viri sancti & legis studiosissimi contra fecerint? cur non eo nomine reprehensi sint? quorsum lex illa Deut. xxi: 15. cap. xvii 17. si non licet duas habere? Resp. Primæ objectioni supra factum esse satis, nullus dubito. Leges Deut. xvii. 17. & xxi. 15. deinde examinabo. 2. ipse Druſius hanc sententiam mutavit, addita ibidem hac admonitione: *Caræorum expositionem huius loci licet praxin contra se habeat, nunquam tamen ut absurdam rejeci, quin in ea opinione semper fui, ut existimarim polygamiam lege vetitam, consuetudine tantum concessam fuisse veteribus; in qua sententia dubius adhuc animi pendeo & fluctuo. Qua si recipitur, tum corrumpit illud de sorore uxoris, & qua scripsi ea de re, scripta nolim.* Fatetur Vir Doctissimus, Karæorum sententiam non esse absurdam, nec rejiciendam; polygamiam lege vetitam, consuetudine concessam Illustris Grotius scribit ad Lev. xviii 18. *Caraitarum sententiam a Viris non ineruditis renovatam, quia nolint quicquam in Evangelio esse vetitum, quod in lege licuerit. quibus refellendis sufficere, putat, qua dicta in lib. de jure B. & P. II. c. v. §. 9.* Sed evidens est Matth. v. & xix. quæ loca allegat Grotius, Christum non alia legis præcepta dedisse, nec novum legislatorem, sed interpretem & vindicem legis, per Mosem datæ, egisse. Vid. Matt. xxii. 37. Rom xiii. 9. I. Joh ii. 7. 8. Putat Grotius. Matth. xix. nova lege polygamiam vetitam esse, cum tamen Christus provocet ad primam,

nam legem five institutionem Gen. 11. 24. Pariter præceptum Christi de non dimitienda uxore, convenit cum hypothetica & restricta permissione repudii Deut. xxiv.

XXIII. Tandem objiciunt Theophilus, alique viri Docti, nos sic recedere a sensu nativo, & in sensum omnium patrum explicationi contrarium deflectere; addit Arcuarius p. 114 Lutherum optime Biblia intellexisse, qui tamen *sororem verterit*. 2. agi ibi tantum de consanguineis & affinibus, atque ut aliæ, ita & hanc legem specialem subjungi generali v. 6. ita Arcuarius loco citato, G. Ad. Struvius in *Synt. jur. p. 11 Exer. 29. §. 51.* alique viri eruditi. 3. Obji. Arcuarius p. 116. Quia sorores viventis uxoris prohibita, ergo alias mulieres vivas superinduci posse. Resp. ad 1. Necessitas ostensa coëgit nos a sensu proprio deflectere. Multa hodie aliter explicanda esse, ac explicuere Patres, Lutherus, alii, omnes norunt. ad 2. responsum satis est, de consanguineis & affinibus agi inde a commate 6. usque ad 18. exclusive. ad 3. Negari consequentiam majoris cum minore. Ratio negationis manifesta est ex superioribus, ideoque hisce diutius immorari nolo. Eant nunc polygamiaæ advocati, & gloriantur, nullam esse legem contra polygamiam.

CAPUT V.

Neque leges Num. v. 11. & seqq. Deut. xxii. 13. 22 xxiv. com. 1. & seqq. favent Polygamia.

Quibus ita expensis, superest, ut leges nonnullas, a polygamiaæ defensoribus, ex duobus ultimis libris Mosaicis productas, discutiamus, & quid in illis sit præsidii, ad oculum demonstramus. Theophilus Aletheus *Thesi LXIX.* ex Num. v. 11. seq. ubi lex de zelotypia marito concessa per aquas probationis, *uxorem suo marito ita propriam esse, contendit, ut non possit, nec debeat se miscere cum alio, & si quando fiat, maritum habere potestatem inquirendi in illam; nusquam vero legi vel in dictis legibus, vel in exemplis, maritum peccare contra uxorem, si unam vel alteram præter primam, sibi associet. Nusquam etiam legi, Deum concessisse uxori potestatem accusandi, & inquirendi in mariti fidem.* II. Respond. 1. Privilegium quoddam viris peculiariter concessum, inquirendi per aquas probationis in mulierem suspectam, in dubium non vocari; Quemadmodum libellus repudii,

E c

præ-